

ÚVOD

Kamenné kruhy evokují zaniklý svět tajemných obřadů, druidských astronomů, pohanských tanců a zvědavých starožitníků z úsvitu novověku. Nejproslulejším z těchto kruhů je Stonehenge v britském hrabství Wiltshire, které se od ostatních odlišuje tím, že jeho součástí jsou *překlady* a *trility*. Většina kamenných kruhů tak úchvatná není. Jen na Britských ostrovech jich je však z období 3500–1500 př. n. l. zdokumentováno více než tisíc, z čehož je zřejmé, že jejich budování bylo významnou součástí tehdejší kultury.

Stonehenge dobře známe rovněž díky jeho nasměrování na východ Slunce o letním slunovratu. Výzkumy posledních 60 let ukázaly, že nebesa a krajinu za účelem vyznačení astronomických jevů propojuje i řada dalších kruhů, z nichž mnohé používají tytéž geometrické formy a systémy měření.

Archeologové, starožitníci i další zájemci si dlouho lámali hlavy nad tím, jak vlastně byly tak obrovité kruhy postaveny. V minulosti se proto tradovala přirozená i nadpřirozená vysvětlení a v místních legendách o vzniku kruhů figurují ďáblové, obři, čarodějnice a celá řada mytologických postav. Jak jinak mohly být tyto mnohatunové bloky nalámány, přepraveny na místo a s takovou přesností rozmístěny? Areál Avebury je tak rozsáhlý, že dnešní vesnice toho jména leží uvnitř jeho hlavního kruhu, a jeho nejvyšší kámen byl tak veliký, že když jej místní rozštíпали, mohli z něj postavit celý kostel.

Ať už tyto velkolepé stavby vytvořil kdokoli, velmi dobře rozuměl stavební technice, zeměměřičtví, geometrii, metrologii a astronomii. Tito stavitelé přitom nebyli osamoceni – kamenné kruhy se kdysi budovaly doslova po celém světě.

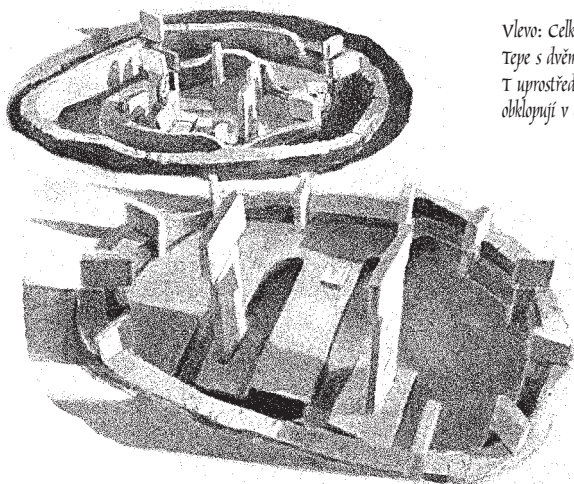
GÖBEKLI TEPE

zrození kamenného kruhu

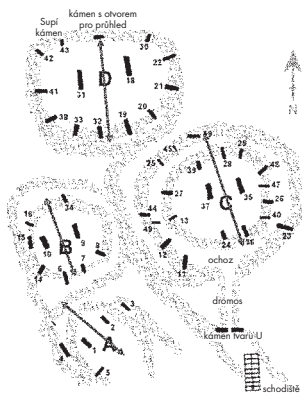
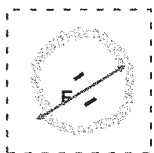
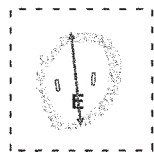
O 6 500 let dříve, než bylo postaveno Stonehenge, o 7 000 let dříve, než se objevily egyptské pyramidy, i dříve, než začala neolitická zemědělská revoluce, vznikl na kopcích nedaleko dnešního města Şanlıurfa v jihovýchodním Turecku nejstarší známý megalitický komplex. Areál Göbekli Tepe (*naproti*) se rozvíjel před 12 tisíciletími a tamních zhruba 20 zachovalých kamenných kruhů svědčí o značných technických a výtvarných schopnostech svých tvůrců. Kruhy sestávají z pilířů tvaru T vysokých až 6 metrů, vyzdobených reliéfy zvířat (štírů, kanců, lvů atd.) a abstraktních podob lidí s opasky záhadných tvarů H a U. Vyšší kameny spočívají v mělkých jamkách na skalním podloží a mezi nimi stojí nízké opěrné suché zídky. Některé kruhy mají dva centrální pilíře, které jsou orientovány směrem ke kameni s otvorem. Průměry největších kruhů měří kolem 20 metrů. V nedalekém lomu se stále nachází obrovský vápencový pilíř dlouhý více než sedm metrů!

V průběhu zhruba 3 000 let byla na kruhy navršena suť, na níž byly vybudovány nové kruhové stavby. Kolem roku 8000 př. n. l. byl celý areál pečlivě zakonzervován a zakryt zeminou. Zajímavé je, že nejstarší kruhy jsou největší a nejpropracovanější.

Podobně jako na později vzniklých lokalitách i zde najdeme sládnění kamenů s astronomickými jevy (*naproti*). Obrazce na tzv. Súpím kameni jsou možná nejstaršími vyobrazeními zvířetníkových a dalších souhvězdí (v čele s Labutí, *naproti*). Celá stavba je tedy možná hvězdná pozorovatelná postavená za účelem sledování cyklu dlouhého 25 800 let, během nějž vykreslí nebeský pól v důsledku precese zemské osy kruh kolem pólu ekliptiky.

Vlevo: Celkový plán dvou kruhů Göbekli Tepe s dvěma masivními pilířmi tvaru T uprostřed a menšími pilíři, které je obklopují v opěrných zádech.

Nahoře vlevo: „Supí kámen“ se souhvězdím Labutě a kvoří (nákres Aulrewa Collinse). Nahoře vpravo: Plánek hlavních kruhů (podle Rodneyho Halea). Areál E je orientován na východoseverovýchod nebo západojihozápad, což se blíží směru k východu Slunce za letního nebo k jeho západu za zimního slunovratu. Centrální pilíře areálu D vytvářejí směr těsně na západ od severu, kde v době kolem roku 9400 př. n. l. zapadal Deneb, nejjasnější hvězda souhvězdí Labutě. Pohled na ni procházel provrtaným kamenem.

NEOLITICKÁ EXPLOZE

nejstarší megality

Podobné kamenným kruhům v Turecku jsou rané megalitické areály (*megalit* znamená v řečtině „velký kámen“) v okolí Středomoří. Atlit Yam, do moře potopený polokruh u pobřeží Izraele, vznikl počátkem 7. tisíciletí př. n. l. (*str.* 52–3). Nejstarší fáze portugalského Cromeleque dos Almendres (*str.* 47) pochází z doby kolem roku 6000 př. n. l. a Karahunge (*str.* 52–3) v Arménii se datuje do období kolem roku 5500 př. n. l.

Před šesti a půl tisíci lety se megalitické stavby začaly objevovat v Bretani, Francii a Británii. Tehdejší obyvatelé vršili zeminu na pohřební komory obezděné velkými kameny a budovali tím hrobky a svatyně zvané *douhé mohyly*. Tato tajemná místa, například West Kennet Long Barrow (*dole*), předcházela mnohem velkolepějším strukturám, jako jsou Avebury, Silbury Hill a Stonehenge.

Nejstarší kruhy Britských ostrovů v severozápadním Irsku pocházejí z doby kolem roku 4600 př. n. l. (*str.* 42). Kromlechy (megalitické kruhy, z velšského *cwmllech*) a další kamenné stavby zůstaly na ostrovech v kurzu do zhruba 14. století př. n. l., kdy jejich výstavba skončila.

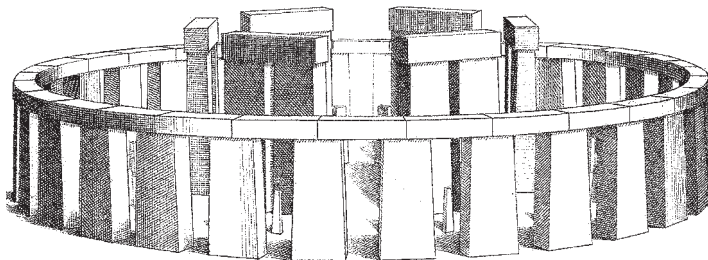
Nahoře: Rozmístění kamenných kruhů na Britských ostrovech (podle Aubreyho Burla).

JAK KRUHY VIDĚLI STAROŽITNÍCI

některé dřívější názory

První fázi „megalitomanie“ v Británii rozdmýchal anglický starožitník a spisovatel John Aubrey (1626–1697), kterého zcela uchvátila velkolepá posvátná krajina v okolí Avebury. Zdejší megalitické lokality i další, zejména Stonehenge (str. 18–9) a Rollright Stones (str. 26), popsal v díle *Monumenta Britannica*, které se úplného vydání dočkalo až v roce 1980. Před ním zkoumal Stonehenge architekt Inigo Jones (1573–1652), který tvrdil, že ho nepostavili druidové, jak se tehdy všeobecně mínilo, nýbrž Římané, což ale nebyl příliš populární názor (*Jonesova představa původní podoby Stonehenge dole*).

Nejnámějším z takzvaných starožitníků, nadšenců do dávné minulosti z počátku novověku, byl lékař z Lincolnshiru a později duchovní William Stukeley (1687–1765). Stejně jako John Aubrey dospěl k přesvědčení, že původními staviteli kamenných monumentů byli druidové, a o Stonehenge říkal, že „působí čarovně jako kouzlo“. Tyto teorie podnítily vznik neodruidismu, jehož projevy můžeme u Stonehenge a na dalších místech pozorovat i dnes.

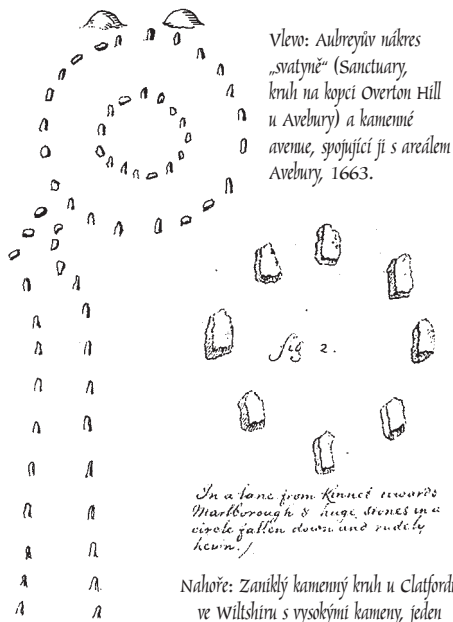

Nahoře: Kromlechi u Trefignethlu na velšském ostrově Anglesey. Tyto dolmeny u pobřeží jsou pozůstatky kamenných pohřebních komor (nebo mohyl) po erozi nebo odstranění vrchní vrstvy jílů.

Nahoře: Jak si William Stukeley v roce 1726 představoval dávného britského druida.

Vlevo: Aubreyův náčrt „svatyně“ (Sanctuary, kruhů na kopci Overton Hill u Avebury) a kamenné avenue, spojující ji s areálem Avebury, 1663.

In a line from Kennel towards Marlborough & Avebury stones in a circle fallen down and made by Kenne.

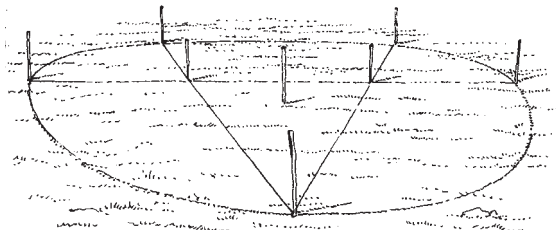
Nahoře: Zaukly kamenný kruh u Clatfordu ve Wiltshiru s vysokými kameny, jeden z nich měřil přes 5 m.

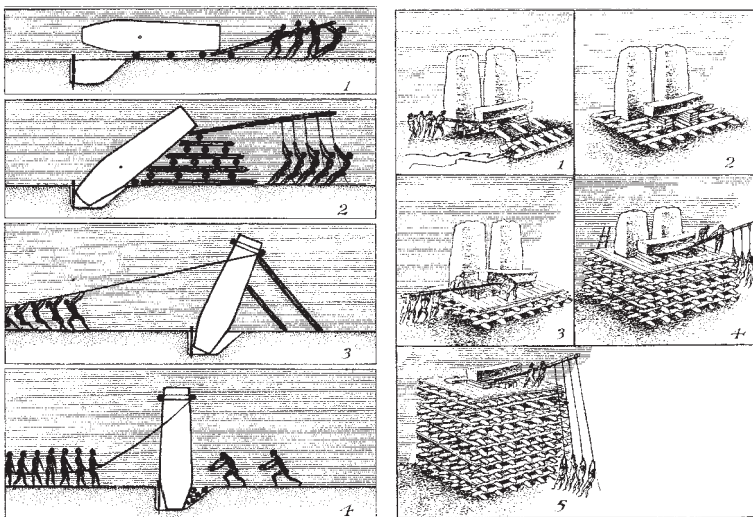
STAVEBNÍ TECHNIKY

těžká dřina, nebo snadná levitace?

Jak tedy dávní předkové své kruhy z kamenů budovali? V díle Geofreyho z Monmouthu *Historia Regum Britanniae* z roku 1150 se objevuje legenda, podle níž druid Merlin při stavbě Stonehenge k přesunu kamenných bloků používal nespécifikované „zařízení“ či obry. Nejstarší známé vyobrazení Stonehenge (*naproti*) ukazuje, jak Merlin jednoho z nich řídí při instalaci překladu. Na rozdíl od Stonehenge sestaveného z důkladně opracovaných kamenů je většina jiných kruhů postavena jen z kamenů nahrubo otesaných. Avšak i ty musely být nějak přesunuty, rozmístěny a osazeny na své místo (*naproti možné techniky osazování kamenů od Richarda Atkinsona a dole techniky přepravy od Keithe Critchlowa*).

Edward Leedskalnin (1887–1951) sám na Floridě nalámal, otesal a vztyčil masivní bloky z korálového vápence a vybudoval z nich celý „Korálový hrad“. Nikdo však netuší, jak to udělal. V 60. letech John Michell (1933–2009) popularizoval myšlenky „zemních sil“ – telurických a magnetických proudů, které by mohly obří kameny vynést do výšky. V 70. letech se Paul Devereux (* 1945) snažil ukázat, že řada kamenných kruhů má zvláštní elektromagnetické a akustické vlastnosti, zvláště za soumraku a úsvitu.

Nahore: Jak byly podle Richarda Atkinsona vztýčovány sarsenové pilíře a překlady Stonehenge, 1959.

Nahore vlevo: Obr pomáhá Merlinovi osadit překlád, z díla Roman de Brut básníka Roberta Wace, kolem roku 1150.

Nahore vpravo: Umelecké zpodobení způsobu, jímž členové kmene přesunují těžký kámen pomocí dřevěných válců.

ARCHEOASTRONOMIE

počítadla nebeských jevů a kosmická sladění

Objevy, které v 80. letech 19. století učinili antropolog Alfred Lionel Lewis a po něm astronom Norman Lockyer a viceadmirál Boyle Somerville, ukázaly sladění mnoha megalitických lokalit s astronomickými jevy. Lockyer si povšiml astronomických aspektů Stonehenge, včetně jeho orientace na východ Slunce za letního slunovratu. Od roku 1957 pak profesor Alexander Thom prozkoumal více než 300 kamenných kruhů (*str. 12–3*) a dospěl k následujícímu:

Pohledové linie míří od určitého bodu v kruhu směrem ke Slunci za slunovratů, rovnodenností a dalších významných dní roku a na horizontu protínají kamenné pilíře, kamenné mohyly nebo krajinné prvky, jako jsou vrcholy kopců, sedla horských hřbetů nebo vzdálené ostrovy.

Thom objevil, že do řady kruhů je zakódován lunovratový cyklus dlouhý 18,61 roku (*např. do kruhu Callanish, str. 40*) a našel významné podobnosti mezi lokalitami v Bretani a na severu Skotska.

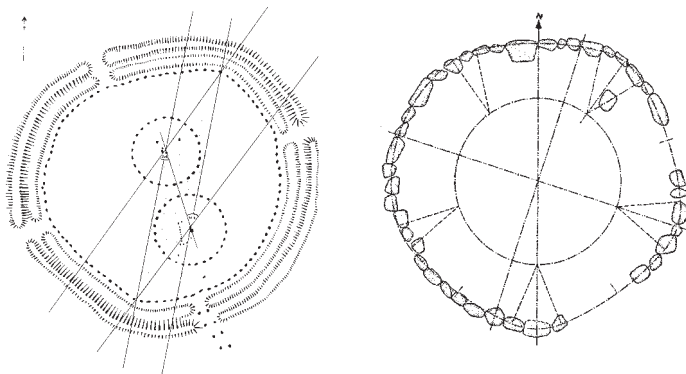
MEGALITICKÁ GEOMETRIE

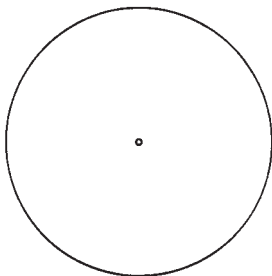
ovály, vejce a oční bulvy

Alexander Thom rozlišil šest hlavních typů britských kamenných kruhů (*naproti, nákres Keithe Critchlowa*). Objevil rovněž jednotku megalitický yard (0,83 metru), která se podle něho používala ve vyměřování geometrie a obvodu kruhů.

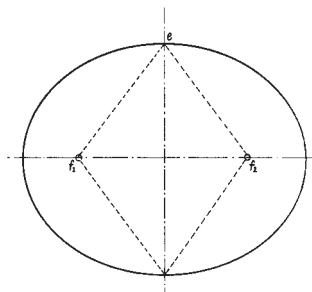
Vedle čistého kruhu měly zřejmě pro stavitele kruhů obzvláštní význam oválné, kruhu blízké tvary, jako například elipsa se dvěma ohnisky či tvar vejce se čtyřmi ohnisky. Samotný tento fakt nás nutí zkoumat tyto tvary důkladněji, protože jsou mnohem složitější a geometricky obtížnější zhotovitelné než základní tvar kruhu. (Critchlow: Time Stands Still)

Thomův průzkum Avebury ukázal, že obvod komplexu tvoří sedm křivek a dva rohy (*dole vlevo, geometrická analýza podle Johna Martineaua*). Touto složitou technikou je postaven rovněž pravěký kruh Moel Ty Uchaf ve Walesu (*dole vpravo*), jehož plán je zcela zřetelně pětiúhelníkový.

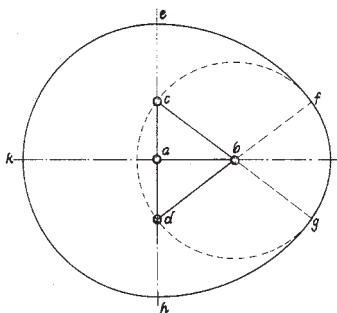

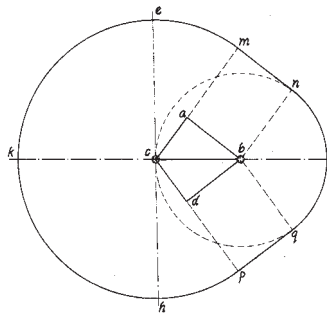
kruh

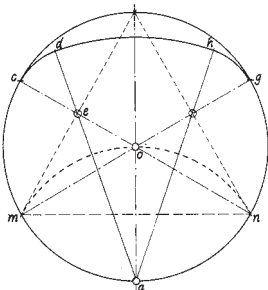
elipsa

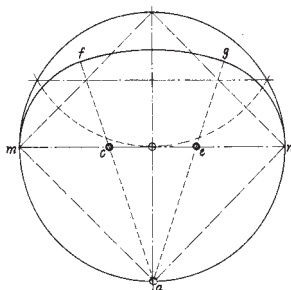
vejčitý kruh typu I

vejčitý kruh typu II

„zploštělý“ kruh typu I

„zploštělý“ kruh typu II